

Japonya'da Kentsel Koruma ve Yerel Toplumun Gelişimindeki Rolü: Sawara Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı*

Assessment of Urban Preservation in Japan and It's Role in the Development of Local Community: Sawara Important Preservation District for Groups of Historic Buildings

Yelda AYHAN

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara

Özet: Bu yazıda, Japonya Anayasası, Medeni Kanunu ve Kent Planlama Kanunu'nda tanımlanan güçlü özel mülkiyet haklarının mülk sahiplerinin rızasının alınması zorunluluğunu getirmesi nedeniyle; uzlaşma sağlamaya yönelik katılım, müzakere, işbirliği ve iletişime dayalı yöntemlerin uygulandığı tarihi çevre koruma pratiği tanıtılmaktadır. Tarihi çevre ve geleneklerin yerel gurur ve dayanışmayı artırarak machizukuri (yerleşme / toplum yaratma) etkinlikleri için araç olarak kullanılması, Japonya'da kentsel koruma pratiğinin fiziki çevrenin özgün maddesel varlığının korunmasından ziyade, fiziksel ve sosyal anlamda geleneklerin sürdürülmesine odaklanmasını sağlamaktadır. Uzun uzlaşma süreci, toplumun çevresel değerler ve ekonomik anlamda gelişimini sağlamanın yanı sıra yeni katılım, yönetim ve ortaklık biçimlerinin oluşmasına ve en nihayetinde demokratik sivil toplumun gelişimine katkı koymaktadır. Bu çalışmada örnek inceleme yöntemi benimsenerek uzun bir koruma geçmişine sahip olan Sawara Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı örnek alan olarak irdelenmektedir. Bu yazıda sunulan bilgi ve değerlendirmeler, alanın tarihi, ekonomik ve sosyal gelişiminin yanı sıra alandaki geçmiş ve güncel koruma, yeniden canlandırma ve yönetim etkinliklerine ilişkin yazılı kaynak ve haritalarla birlikte, yerel koruma mevzuatı ve koruma planlama sürecinin incelenmesine koşut anahtar kişilerle yapılan sözlü görüşmelerden elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel koruma, Japonya, Sawara, Toplum yaratma / geliştirme, Uzlaşma, Katılım, Kapasite geliştirme.

Abstract: This article aims to introduce Japanese urban conservation practice where current city planning approaches are implied successfully. Powerful private ownership rights defined in Constitution, Civil Law and Urban Planning Law, which makes necessary to take approval of property owners cause implementation of communicative, deliberative, participatory and collaborative methods to build consensus. Preservation of historic urban environment and traditions is used as tool for machizukuri (town / community making) activities to establish local pride and solidarity between local people. Therefore Japanese urban conservation is more focused on continuation of tradition both in physical and social terms than the preservation of historicity and authenticity of physical environment. Long consensus building process creates different participation, governance, partnership models and contributes to development of democracy beside formation of good living environment and economical development. Data about historic, economic and social development of case study area of Sawara Important Preservation District for Groups of Historic Buildings, past and present preservation, revitalization and management activities was obtained by analysing of written documents, maps, local preservation ordinance and preservation plan, unpublished results of inquiries done by the municipality. Data collection was also carried out by interviewing key persons.

Key words: Urban conservation, Japan, Sawara, Community making / development, Consensus building, Participation, Capacity building.

*

Bu makale, yazar tarafından Tokyo Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nde hazırlanmakta olan *Changing Urban Conservation Policy: Towards The Development Of Local Community* başlıklı doktora tezine dayanmaktadır. Metinde sunulan ve kaynak belirtilmeyen tüm bilgiler doktora çalışmasının alan araştırması kapsamında yazar tarafından üretilmiştir.
İletişim: yelda_1968@yahoo.com

1. Giriş

Tarihi çevre koruma Japonya'da II. Dünya Savaşı sonrası özellikle 1960'lardaki hızlı sanayileşme ve kentleşmenin zararlı etkilerine tepki olarak gelişen *machizukuri* yani *yerleşme / toplum yaratma* etkinlikleri sonucu ortaya çıkmıştır. İlk protestolar endüstri atıkları ile kirlenen hava ve sudan bulaşan Kumamoto ve Niigata Minamata civa zehirlenmesi, kadmiyum zehirlenmesine bağlı Itai Itai hastalığı ve Yokkaichi astımı nedeniyle gerçekleşen ölümlere karşı yapılmıştır. Endüstrileşmenin özellikle Tokaido Megalopolis adı verilen Tokyo-Osaka arasındaki kıyı bandında gerçekleşmesi, kentleşmenin bu bölgede yoğunlaşmasına ve bölge dışındaki küçük kasaba ve köy yerleşmelerinin terk edilmesine neden olmuştur. İkinci dalga protestolar hükümetin hızlı gelişme stratejileri nedeniyle büyük şehirlerdeki doğal ve tarihi çevrelerin yıkımına karşı ve yeni tren yolu ağlarının yapılması sırasında zarar gören veya değişen ulaşım rotaları dışında kalarak ekonomik gerilemeye ve nüfus kaybına uğrayan pek çok küçük kasaba ve köy yerleşmeleri için gerçekleştirilmiştir. Bu süreç sonunda 1975 yılında *Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu*'na tarihi kentsel çevrelerin korunması için *Juuyo Dentouteki kenzoubutsugun hozon chiku* (Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı) isimli 83. madde eklenmiştir.

Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında korumaya alınan alan sayısı, Anayasa, Medeni Kanun ve Kent Planlama Kanunu gereği alanlarda bulunan yapı sahiplerinin rızasına dayalı olduğu için yavaş bir artış göstermektedir. 1996 yılında tescilli alan sayısı 44, 2008 yılında 83'tür (Hohn, 1997). Alanların koruma mevzuatı kapsamında tescillenmesinde yaşanan zorluklar nedeniyle, Japonya'da tarihi çevre koruması daha çok kentsel planlama kapsamında sağlanabilmektedir.

Halkın çevresel, sosyal ve ekonomik problemlere karşı artan protestoları sonucu 1968 yılında *Kent Planlama Kanunu*'nda revizyona gidilmiş ve halkın planlamaya katılımı önemli bir amaç olarak belirtilmiştir. Ancak halkın görüş ve önerilerinin alınması koşulu yasada öngörülmediği için, bu amaç gerçekleştirilememiştir. 1980 yılında *machizukuri* (*yerleşme / toplum yaratma*) etkinliklerine dayanak oluşturan *Mahalle / Semt Planlama* hükümlerinin *Kent Planlama Kanunu*'na eklenmesinden sonra tarihi çevre koruma etkinlikleri de gelişmeye başlamıştır. Sınırları tanımlı bir alanın yapılara ve açık alanlara ilişkin tasarım kuralları ile kontrol altına alınmasını sağlayan *Mahalle / Semt Planı* belediyelere *bölgeleme* gibi diğer planlama araçlarına göre daha küçük bir alanda daha sıkı kontrol yapabilmeleri için yasal dayanak oluşturmuştur.

Mahalle planları, alanın geleceğine ilişkin vizyon ve stratejileri, yol, park gibi kamusal alanlara ilişkin detayları içeren *politika beyannamesi* ile yapılara ilişkin form, yükseklik, işlev vb. kararları içeren *mahalle geliştirme planı* olmak üzere iki kısımdan oluşur. *Politika beyannamesinin* yaptırım gücü bulunmazken, alandaki mülk sahiplerinin ve alanda yaşayanların % 90'ı tarafından onaylanan *mahalle geliştirme planı* belediyelere yapılacak yeni yapıların mevcut dokuya uyumunu sağlamak üzere yatırımcılarla pazarlık yapma gücü vermektedir. Bu nedenle *machizukuri* (*yerleşme / toplum yaratma*) etkinliklerinin başlangıcından beri halk katılımı düzenlenen toplantı ve araştırmalarla artırılmaya çalışılmıştır. Ancak 1980'lerde, özellikle 1982-87 arasında Japonya'da ekonomik politikaların özelleştirme ve serbest piyasa koşulları lehine değişmesine koşut; uluslararası baskıyla Japon ekonomisini ithalat ağırlıklı hale getirmek üzere iç talebi artırmak için devlet harcamalarının bayındırlık hizmetlerine yönelmesi temel politika olarak benimsenmiştir. Arazi kullanım ve bölgelemeye ilişkin sıkı kuralların yüksek maliyetli ve küçük boyutlardaki evlerin yapımına neden olarak iç talebi sınırladığı inancı, planlama kanunu ve düzenlemelerinin esnetilmesine neden olmuştur. Bu çerçevede kentsel altyapının iyileştirilmesi de hedeflenmiş olmakla birlikte, özelleştirmelerden elde edilen gelir genellikle kamu yararı açısından faydası halen tartışılan arazi geliştirme projelerine aktırılmıştır. Sonuç olarak *köpük ekonomisi* olarak adlandırılan bu dönemde, büyük ölçekli arazi geliştirme projelerinin neden olduğu arsa fiyatlarındaki enflasyon, özel mülkler üzerindeki kullanım haklarının sınırlanması konusunda mülk sahiplerinin rızasının alınmasını güçleştirmiştir.

Japonya'da Kentsel Koruma ve Yerel Toplumun Gelişimindeki Rolü

1990'ların başında *köpük ekonomisinin* çöküşü ile düşen arazi fiyatları ve batık banka kredileri, yapılaşmanın kontrolü konusunu tekrar kamuoyu gündemine getirmiştir. 1989'da kamu yararına odaklanan yeni Planlama Kanunu, 1992'de ise daha detaylı bölgeleme kuralları getirerek gelişimin kontrol altına alınmasını öngören yeni Nazım Plan Sistemi uygulamaya koyulmuştur. Kobe Depremi'nde devlete duyulan güvenin sarsılması nedeniyle 1998'de *Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar Yasası* çıkarılmış, daha sonra 1999'da ise plan yapma yetkisi belediyelere devredilmiştir.

Daha iyi yaşam çevreleri ve bunu sağlamaya yönelik daha etkili planlama önlemlerinin alınması yönündeki toplumsal baskı, 1990'larda çok sayıda gönüllü halk hareketinin ortaya çıkmasına neden olmuş ve kar amacı gütmeyen birçok sivil toplum örgütünün kurulmasını sağlamıştır. Bu ortamda, bazıları tarihi çevre odaklı olmak üzere, çok sayıda *machizukuri jourei* (*yerleşme / toplum yaratma kanunu*) yerel topluluklar tarafından uygulamaya konmuştur. Böylece birçok tarihi çevre, daha katı sınırlamalar getiren koruma mevzuatı yerine, *yerel yerleşme / toplum yaratma kanunları* ile koruma altına alınabilmiştir. Bu çerçevede, Japonya Kültür İşleri Ajansı'nca (KİA) 1993'te hazırlanan listede 536 belediyede 704 alan korunmaya değer tarihi kentsel peyzaja sahip alan olarak belirlenmiştir (Hohn, 1997). Ancak KİA'ya göre korunmaya değer alan sayısı yaklaşık 2000 civarındadır (Hohn, 1997). Koruma mevzuatı kapsamında korunan alan sayısının 83 olduğu göz önüne alınırsa, *Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı* olma potansiyeline sahip pek çok tarihi kentsel çevrenin halen *yerel yerleşme / toplum yaratma kanunları* ile korunmakta olduğu görülür.

2. Japonya'da Kentsel Koruma

Japonya'da 1975 yılında yürürlüğe giren *Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu*'nun 83. maddesinde *Tarihi Bina Grupları, Kültür Varlıkları*'nın bir alt grubu olarak sınıflandırılarak, çevresi ile birlikte tarihi peyzajı oluşturan yüksek değere sahip geleneksel yapı grupları olarak tanımlanır. *Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı*, tarihi bina grupları ile bunlarla beraber bir değer yaratan çevrelerinin korunması amacıyla belirlenmiş köy, kasaba ve kent bölgeleri olarak tanımlanır. Yüksek tasarım kalitesine sahip olma, özgün halini muhafaza etme veya belirgin biçimde yerel karakteristik özellikler gösterme gibi ölçütlerden herhangi birine göre, Japon ulusu açısından özellikle yüksek değere sahip *Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı*'nın tamamı veya bir bölümü *Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı*" olarak tescillenebilir.

Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu ile tescillenen 83 adet *Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı* özgün işlevlerine göre sekiz gruba ayrılır. Bunlar; köyler, önemli ticaret yolları üzerinde bulunan yerleşmeler, liman yerleşmeleri, tüccar / ticari yerleşmeler, küçük endüstri bölgeleri sokak görünümleri, Budist veya Shinto tapınakları etrafındaki sokak görünümleri, çayhane bölgeleri, samuray konutları sokak görünümüdür.

Tescilli 83 adet *Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı*'nın toplam alanı 3150 hektar olup, bu alanlarda 9.300 adet geleneksel yapı (*kenchikubutsu*) bulunur ki bunlar alanlardaki toplam yapıların 1/3'ünü oluşturur. Ayrıca 5.300 adet korunmaya değer geleneksel yapı parçası ve / veya elemanı (*kosakubutsu*; ambar binası, bahçe kapısı, bahçe duvarı vs.) ile 3.500 adet çevresel öğe (*bukken*; bitkisel bahçe çiti, nehir kıyısı ve taş rıhtım merdivenleri, pirinç tarlaları, ev önü bahçeleri, suyolları, taş ve ahşap köprüler, havuzlar, kuyular, ağaçlar ve koruluklar, vs.) bulunur. Bu alanların tümünde 34.000 kişiden oluşan 13.000 aile yaşar (Kariya, 2007).

Japonya'da devlet üç farklı düzeyde örgütlenmiştir; merkez, eyalet ve belediye yönetimleri. Bu farklı düzeylerdeki sistem koruma alanının da üç farklı düzeyde örgütlenmesini gerektirmiştir. Ulusal ölçekte kültür varlıklarının korunmasından sorumlu kuruluş *Eğitim Kültür Spor Bilim ve Teknoloji Bakanlığı*'nin altında bir genel müdürlük olarak örgütlenen *Kültür İşleri Ajansı*'dir (KİA). Eyalet yönetimleri de kültür varlıklarının korunmasından sorumlu olmakla birlikte, daha çok anıtsal yapı

ölçeğindeki koruma konusunda aktiftirler. Kentsel sitlerin yasal mevzuat kapsamına alınarak korunmasında en etkin yönetimler, belediyelerdir.

2.1. Tarihi Çevre Koruma: Aşama I

Tarihi çevre koruma iki aşamada gerçekleşir. İlk aşama, imar veya ek imar planı sınırları içindeki bir alanın *Kent Planlama Kanunu*'na göre ilgili belediyesince *Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı* olarak ilan edilmesini içerir. Ancak bunun için bazı ön hazırlıkların yapılması gereklidir. Öncelikle bir ön araştırma yapılması için belediye KİA'ya başvurur. Genellikle bir üniversite veya Nara Ulusal Kültür Varlıklarını Araştırma Enstitü'sü araştırmayı gerçekleştirerek, taslak koruma planını hazırlar. Araştırma raporunun basım giderlerinin % 50'si KİA'ca karşılanır.

Kent Planlama Kanunu'na göre bir alanın koruma alanı ilan edilebilmesi alandaki mülk sahiplerinin % 80-90'ının sisteme katılmayı kabul etmesine bağlıdır. Dolayısıyla ön araştırma sırasında mülk sahiplerinin görüşleri, bir anket ile tespit edilmeye çalışılır. Ancak katılım hususunda olumsuz bir yaklaşım sezilirse, anket yapılmaz ve belediyenin mülk sahipleri arasında uzlaşma sağlaması beklenir. Uzun yıllara yayılan bu süreçte, KİA'nın yönlendirmesiyle belediyeler müzakereci yöntemlerle, katılım ve işbirliğini özendirici bir dizi etkinlik düzenler. Söz konusu etkinlikler sonucu, alanda mülk sahipleri ve belediyeler arasında arabuluculuk yapmak üzere, yerel liderler ve korumacı sivil toplum grupları oluşur ve süreç sonunda uzlaşmaya varılır. KİA desteğiyle bugüne kadar yaklaşık 190 araştırma yaptırılmış olmasına rağmen 2008 yılında önemli koruma alanı olarak tescilli alan sayısının 83 olması, birçok alanın mevzuat kapsamına alınmadığını göstermektedir. Ancak bu durum söz konusu alanların korunmadığı anlamına da gelmemektedir.

Uzlaşma sağlanmasının ardından, belediyelerce söz konusu alanlardaki fiziki değişimi kontrol etmeyi ve nitelikli koruyucu tedbirler getirmeyi amaçlayan *yerel koruma kanunları (hozon jourei)* çıkarılır ve alan *Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı* ilan edilir. Gerekte söz konusu alanda *Mimari Standartlar Kanunu*'na ilişkin kuralların esnetilmesi için de ek hükümler çıkarılabilir. Bir alan *Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı* ilan edilmeden önce, belediye meclisinin onayladığı ve belediye başkanınca atanan altı üyeden oluşan *Belediye Eğitim Kurulu*'nun görüşleri alınır. KİA'nın veya Eyalet Eğitim Kurulu'nun bir yetkilisi *Belediye Eğitim Kurulu*'nun üyesi olup, kültür varlıklarının korunması, merkez ve eyalet yönetimlerince verilen hibeler konusunda belediyeye rehberlik eder. Mevzi imar planı sınırlarında *Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı* ilan etme yetkisi *Belediye Eğitim Kurulu*'ndadır. Koruma bölgelerinin tescillenmesi veya tescilden düşürülmesi, yerel koruma yasasında yapılan değişiklikler KİA'ya *Belediye Eğitim Kurulu*'na bildirilir. Ayrıca koruma çalışmalarını yönlendirmek üzere üyeleri Belediye Eğitim Kurulu tarafından atanan bir *Danışma Kurulu* oluşturulur. Kurulun üyeleri İnşaat Bakanlığı, KİA ve belediye çalışanları ile alanda oturanların oluşturduğu mahalle konseyleri temsilcileridir. Belediye başkanı bir alan koruma alanı olarak ilan edilmeden önce, *Danışma Kurulu*'nun da görüşünü alır.

Yerel Koruma Yasası genellikle KİA'nın hazırladığı standart formatta *Belediye Eğitim Kurulu* tarafından hazırlanır ve alanın sınırlarını belirleyerek koruma planının hazırlanmasına, danışma kurulunun kuruluşuna, müdahale kararlarına ilişkin maddeler içerir.

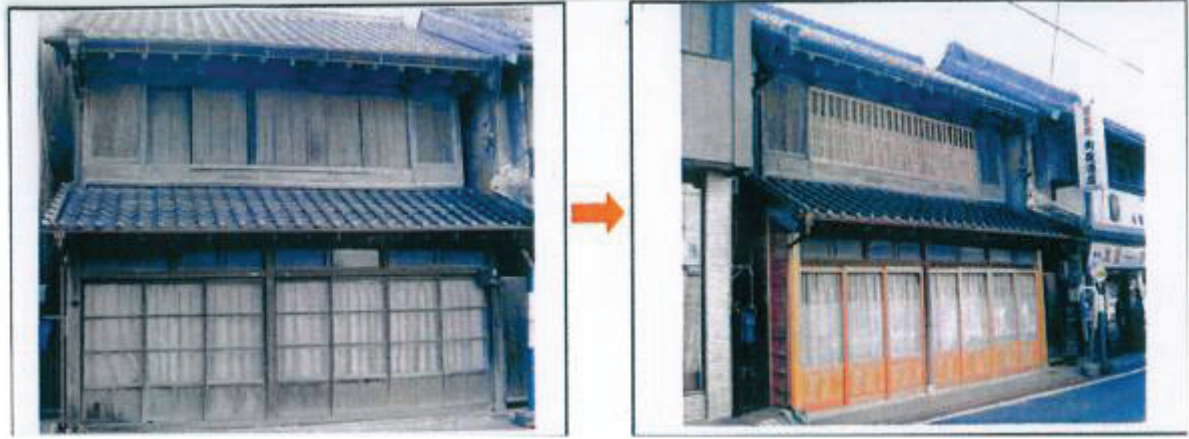
Ön araştırma sırasında taslağı hazırlanan Koruma Planı *Belediye Eğitim Kurulu* tarafından *Danışma Kurulu*'nun da görüşleri alınarak detaylandırılır. *Mahalle konseylerinin* sürece aktif katılımı, koruma planının uygulanmasının garantisini olduğu düşünülerek, plana ilişkin yazılı görüşleri istenir.

Koruma Planı müdahale biçimlerini belirleyen rehber niteliğinde bir metin olup, genellikle KİA'nın standart formatında hazırlanır. Koruma alanının sınırlarını ve tescilli yapı ve öğelerin alandaki yerlerini gösterir bir harita ve tescilli geleneksel yapı ve öğe listeleri planın ekidir.

Japonya’da Kentsel Koruma ve Yerel Toplumun Gelişimindeki Rolü

Japonya’da koruma alanlarında standartlaşmış üç tip müdahale biçimi bulunmaktadır; *onarım (shuuri)*, *değer artırma (shuukei)* ve *izin (kyoka)*.

Onarımı öngören müdahale biçimi, geleneksel yapı ve ikincil derecede önemli geleneksel yapı parçaları için kullanılır ve iki tür yaklaşım içerir; yapının mevcut haline uygun olarak dış cephe ve cephayla ilintili çatı ve yapım sistemi elemanlarının bakım ve onarımına yönelik basit müdahaleler ve yeterli bilimsel veri olması halinde orijinaline dönüştürme amaçlı dış cephe restorasyonu (Şekil 1. Onarım tarzı müdahale örneği).

Şekil 1. Onarım tarzı müdahale örneği (Kaynak: Katori Belediyesi).

Değer artırmayı öngören müdahale türünde de iki grup vardır; geleneksel olmayan yapıların cephe düzenlemeleriyle geleneksel dokuya uyumlu hale getirilmesi ve geleneksel mimari tarzda geleneksel malzeme ve tekniklerle yeni yapıların inşa edilmesi (Şekil 2. Değer artırma tarzı müdahale örneği).

Şekil 2. Değer artırma tarzı müdahale örneği (Kaynak: Katori Belediyesi).

Koruma alanlarında “Değer Artırma” amacıyla geleneksel tarzda, geleneksel malzeme ve tekniklerle yapılmaları halinde yeni yapı ve eklerin inşasına izin verilir. Bunun tek istisnası Dünya Miras Listesi’nde yer alan Shirakawa dağ köyündeki uygulamadır. Japonya’da sadece Shirakawa’yı da içine alan bir bölgede bulunan “Gassho” tarzı evlerin nadirliğinin, alanın değerini arttırdığına inanılır ve bu nedenle geleneksel malzeme ve tekniklerle aynı tarzda evler yapılmasına izin verilmez.

Planlama veya ek planlama sınırları içindeki koruma ve önemli koruma alanlarında yapılacak basit ve kapsamlı her tür uygulama ve işlev değişikliklerine ilişkin müdahaleler için Belediye Eğitim Kurulu ile belediyenin ilgili bölümünden; mevzi imar planı sınırları içindeki alanlarda ise sadece Belediye Eğitim Kurulu'ndan izin alınır. Aslında bu, bir izinden çok bilgilendirme değildir. Çünkü sistem mülk sahiplerinin gönüllü katılımına dayalı olarak geliştiğinden yasalarda tanımlanmış cezai bir şart bulunmamaktadır. Mülk sahipleri tarafından hazırlanan ve mali destek için başvuruyu da içeren izin formları, uygulama öncesi Belediye Eğitim Kurulu ve belediyeye teslim edilir. Japonya'daki diğer koruma alanlarından farklı olarak Kawagoe Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı'nda uygulama projelerini değerlendirmek üzere mahalle konseyleri ve ticaret erbabı temsilcilerinden oluşan *Kentsel Peyzaj Komitesi* kurulmuştur.

2.2. Tarihi Çevre Koruma: Aşama II

Tarihi çevre korumanın ikinci aşaması, belediyenin başvurusu halinde bir alanın ulusal düzeyde *Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı* olarak tescillenmesidir. Başvurular KİA tarafından oluşturulan ve yılda iki kere toplanan *Tarihi Bina Grupları Danışma Kurulu* tarafından sonuçlandırılır. Kurul mimarlık, mimarlık tarihi, kent tarihi, kentsel planlama, peyzaj mimarlığı, sosyoloji, turizm, kültür tarihi vb. alanlarda görev yapan on bir akademisyenden oluşur. Bir alanın ulusal düzeyde tescilli belediye ya da mülk sahipleri açısından ek bir sorumluluk getirmez, ancak merkezi hükümetin verdiği hibelerden yararlanma hakkı kazanılır.

2.3. Mali Kaynaklar

Japonya'da koruma alanında finansman mekanizmaları üç gruba ayrılır. Bunlar; ulusal ve belediye vergilerinde teşvik indirimleri, merkezi ve yerel hükümetler tarafından verilen mali destekler ve diğer ulusal kuruluşların çeşitli programlarından alınabilecek teknik ve mali destekler.

Ulusal vergilerdeki teşvik indirimleri, *Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanları*'nda kayıtlı geleneksel yapıların gayrimenkul miras vergisinin % 30'u ile birlikte arsa vergisi muafiyetini kapsar. Belediye vergilerindeki teşvik indirimleri ise, sisteme kayıtlı geleneksel yapılarda gayrimenkul vergisi ile arsa vergisinden % 50 oranında muafiyet sağlar. Belediyenin yaklaşımına bağlı olarak bu alanlarda sisteme kayıtlı geleneksel yapılar dışında kalan binaların arsa vergilerinde de değişen oranlarda indirim yapılabilir.

Mali yardımların mülk sahiplerinin korumaya katılımlarını özendirici araçlar olarak düşünüldüğü Japonya'da geleneksel yapıların dış cepheleriyle cephedeki taşıyıcı elemanları, çatı ve çatı örtüsünün bakım ve restorasyonu, geleneksel olmayan yapıların cephe iyileştirme çalışmaları ve geleneksel tarzda yeni bina yapımı projelerine hibe verilir. Genel bir kural olarak bu alanlardaki yapılarla ilgili proje bedellerinin % 80'i belediyelerce finanse edilir. Birçok belediye 800.000 Japon Yeni civarında bir bedeli, üst sınır olarak belirlemiştir. KİA tarafından verilen hibelerin oran ve limitleri belediyelerin bütçelerine bağlı olarak değişir. Ancak geleneksel yapıların cephe bakım ve restorasyonu için verilen hibeler tüm proje tutarının % 80 - % 90'ına, "Değer Artırma" ölçütüne uygun olarak yeni bina yapımı projeleri için verilen hibeler % 70 - % 80'ine kadar yükseltilebilir.

Turizm yönetimi, felaket önleme ve çevresel iyileştirme projeleri de genellikle belediyelerce uygulanmakla birlikte bu tür projelerde KİA, Arazi Alt Yapı ve Ulaştırma Bakanlığı, Tarım Ormancılık ve Balıkçılık Bakanlığı gibi bakanlıkların çeşitli programlarından teknik ve mali destek sağlanabilmektedir.

Koruma alanlarında koruma etkinliklerinin başlangıcından itibaren belediyeler ve KİA arasında yoğun bir işbirliği vardır ve genellikle koruma planını hazırlama aşamasına gelen her belediye, merkezi hükümetin verdiği mali desteklerden yararlanmak amacıyla, alanın önemli koruma bölgesi olarak tescilli için başvuru yapar. Bu işbirliği nedeniyle belediyelerin başvurusu daima kabul edilir.

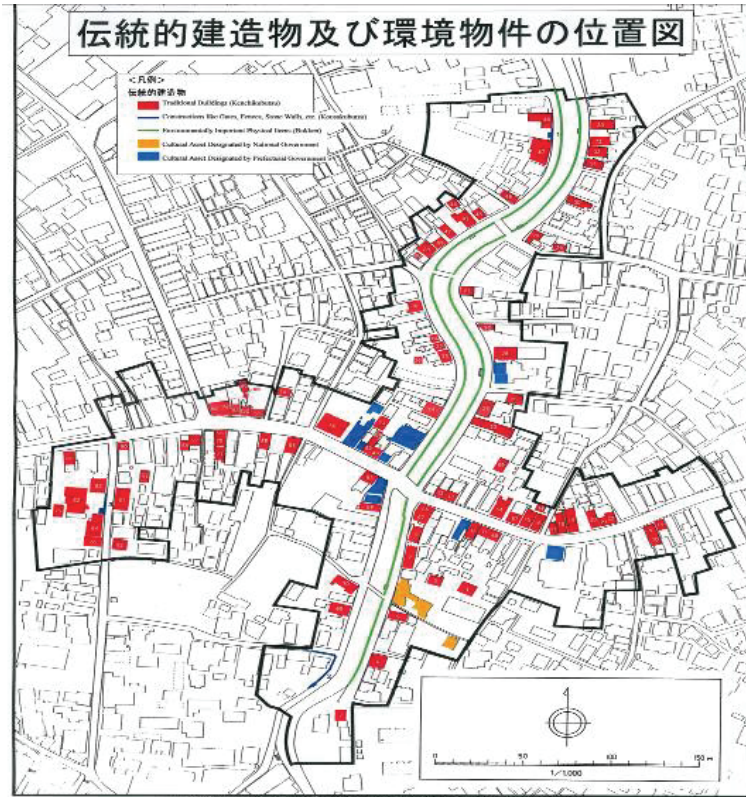
Sözlü ifadelerle göre, bugüne kadar sadece bir alanın istenen nitelikleri taşımaması nedeniyle tescili uygun görülmemiş, ancak bu durumda bile alanın gelecekte *Değer Artırma*'ya yönelik müdahalelerle tescillenebilecek niteliğe kavuşma olasılığı göz önüne alınarak, belediyenin resmi başvuru yapması önlenmiştir.

Yukarıda genel hatları ile tanıtılmaya çalışılan Japon tarihi çevre koruma etkinliği koruma mevzuatından çok, kent planlama mevzuatı ile ilişkili olup, uygulamada yasal sınırlamalardan çok belediyelerin mülk sahiplerini sisteme katılmaya ikna performansına bağlı olarak gelişmektedir. Yukarıda tanımlanan bu genel çerçeveye bağlı olarak, yer özelinde uzlaşma sürecini anlamak için Sawara örneğinde daha da ayrıntıya bakmak yararlı olacaktır.

3.Sawara Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı

3.1. Alanın Tanımı ve Tarihçesi

Sawara şehri Tokyo'nun 70 km. kuzey doğusunda Chiba Eyaletinde yer alır. Tokyo'dan 90 dakikalık otobüs veya tren yolculuğu mesafesindedir. *Sawara Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı*, Katori Yolu'nun her iki yanı ve Ono Nehri kıyıları olmak üzere iki kısımdan oluşur. Alanın merkezi Katori Yolu ve Ono Nehri'nin kesiştiği Chukei Köprüsü olup, büyüklüğü yaklaşık 7.1 hektardır. Çevresi *Peyzaj Düzenleme Alanı* ile tanımlanmıştır (Şekil 3. Sawara önemli tarihi bina grupları koruma alanı). Alanda toplam 311 bina bulunur. Sisteme katılarak listelenen 91 geleneksel yapının 67'si konut, 24'ü ambar ve depodur. Alanda ayrıca 3 adet geleneksel yapı grubu ögesi, 1 adet çevresel öge bulunur. Geleneksel yapıların 8 tanesi Chiba eyaleti ölçeğinde kültür varlığıdır. Büyük coğrafyacı ve haritacı Ino Tadaka'nın evi ise *Ulusal Tarihi Sit* olarak tescillenmiştir.

Şekil 3. Sawara önemli tarihi bina grupları koruma alanı (Kaynak: Katori Belediyesi).

Y.Ayhan

Tarihi geleneksel dokunun büyük kısmını 19. yüzyıl ortasından 20. yüzyıl ortasına kadar yapılmış *tüccar evleri (Machiya)* oluşturur. Bunlar üç grupta tanımlanabilirler; Katori Yolu üzerinde gündelik ihtiyaç maddeleri satan küçük tüccar evleri, Ono Nehri kıyısında toptancılık, sake veya soya üretimi yapan tüccarların görece büyük evleri ve *kerpiç duvarlı (kurazukuri)* tarzdaki tüccar evleri. (Şekil 4. Japon tarzı tüccar evi / Onagawa nehri kıyısında, Şekil 5. Japon tarzı tüccar evi / Katori yolu üzerinde).

Alanda geleneksel ahşap ve kerpiç binaların yanı sıra Batı tarzı, örneğin *kanban mimari* örnekleri (*Showa döneminde geleneksel ahşap yapıların metal plak veya çimento ile kaplanması*) ile birlikte yeni betonarme yapılar da bulunur. (Şekil 6. Batı tarzı tüccar evi). Ayrıca kurazukuri tarzda yapılmış depolar da mevcuttur. (Şekil 7. Kurazukuri depo) Sonuç olarak alanın temel mimari özelliği farklı tarzdaki yapıların bir arada olmasına dayanır.

Şekil 4. Japon tarzı tüccar evi / Onagawa nehri kıyısında.

Şekil 5. Japon tarzı tüccar evi / Katori yolu üzerinde.

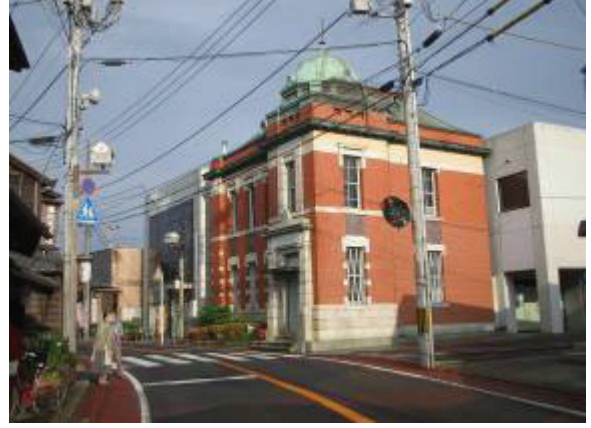
Şekil 6. Batı tarzı tüccar evi.

Japonya’da Kentsel Koruma ve Yerel Toplumun Gelişimindeki Rolü

Katori Yolu üzerindeki tüccar evlerinin sokağa bakan ön cepheleri mağaza olarak kullanılırken, arkada kalan bölüm ev olarak hizmet verir. Bunlar beşik çatılı ve sokağa cepheli, uzun kenarından giriş alınan yapılardır. Ono Nehri kıyısında yer alan binalar da dikdörtgen formda olmalarına rağmen, kırma çatılı olup girişleri sokağa yönelen dar cephedendir. Kurazukuri tarzındaki evlerin sadece iki yan ve arka cepheleri kerpiçtir. Ön cepheleri ise ahşap kafes ile örtülmüş pencerelidir. Alandaki Batı tarzı binaların bir örneği geçmişte Mitsubishi Bankası’nın şubesi olan Mitsubishi-Kan binasıdır. (Şekil 8. Batı tarzı kamu binası / Eski Mitsubishi Bankası). 1914 yılında tuğla yığma olarak inşa edilmiş olan yapı 1991’de Sawara halkına bağışlanmıştır. Bugün turizm danışma merkezi olarak hizmet vermektedir.

Şekil 7. Kurazukuri depo.

Şekil 8. Batı tarzı kamu binası (Eski Mitsubishi Bankası).

Şekil 9. Japon ve Batı tarzı konut yapıları.

Antik çağlarda Sawara’nın Ono Nehri’nin Doğu kıyısında Katori Shinto tapınağı’na bağlı bir tarım köyü olarak kurulduğuna inanılır. Sawara ismi ilk defa Katori Shinto tapınağına yapılan bir bağışla ilgili olan 1368 tarihli bir mektupta kullanılmıştır (Anonymous, 2007). Geç Ortaçağ’da Sawara, Tone Nehri’nin bir kolu olan Ono Nehri kıyısında ticari bir liman olarak gelişmeye başlamıştır. Edo döneminde nehrin Batı kıyısında düzenli olarak kurulan bir pazar bulunmaktadır. Sawara zamanla bölgenin ticari merkezi olmuştur. Tone Nehri ve Kasumigaura Gölü etrafındaki bölgede yetişen ve Sawara’da toplanan tarımsal ürünlerin gemilerle Edo’ya (Tokyo) gönderilmesi ile gelişen ticarete bağlı olarak 1838’de Sawara’da 1163 konutun bulunduğu ve 5647 kişinin barındığı bilinmektedir (Anonymous, 2007).

Kent 1877’de Sawara ve Tokyo arasında buhar gemilerinin işlemeye başlaması ve 1898’de tren yolunun yapılması ile ticari bir merkez olarak gelişmeye devam etmiştir. 1892’deki yangından sonra

bazı büyük ve gösterişli konutlar yangına karşı dayanıklı kurazukuri tarzda yapılmış olmakla birlikte dönemin canlı ekonomik ortamında inşası uzun zaman isteyen bu teknik tüm yapılarda kullanılamamış ve yapıların büyük kısmı geleneksel ahşap mimari tekniği ile inşa edilmiştir.

1920'lerden sonra taşımacılığın suyolundan karayoluna kayması Sawara'nın ticaret merkezi olarak gelişimini yavaşlatmıştır. Kentin bölgedeki tarımsal ürünün toplama merkezi olarak önemini yitirmesine bağlı olarak Sawara'da 1954'te inşa edilen modern liman beklendiği şekilde yüksek bir verimle kullanılamamıştır.

1980'lerden sonra Sawara'nın dışından geçen yeni otoyol ile otoyol üzerindeki yakın bir kasabada açılan büyük alışveriş merkezi, Sawara'nın ekonomisinin daha da kötü hale gelmesine neden olmuştur. Sayıları sürekli artan özel araç sahiplerinin otopark sorunu bulunmayan alışveriş merkezini tercih etmesi, Sawara'daki geleneksel ticaret merkezinin işlevini yitirmesine neden olmuştur. Alanın çekiciliğini artırmak için Ono Nehri üzerine otopark yapılması düşünülmüş, ancak bu proje de gerçekleştirilmemiştir.

3.2. Koruma Faaliyetleri

Sawara'da kentsel koruma faaliyetleri II. Dünya Savaşı sonrasında Japonya'da uygulanan hızlı sanayileşme ve kentleşme politikaları sonucu, doğal ve tarihi çevrenin insan sağlığını tehdit eder boyutlarda bozulmasına tepki olarak gelişen protesto ve koruma eylemlerine paralel olarak 1970'lerde başlamıştır.

Chiba Eyalet Yönetimi'nce Sawara ve Sakura tüccar kentler grubunda, Narita ise tapınak kasabaları grubunda Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı için aday gösterilmiş ve Sawara'nın adaylığı merkezi yönetim tarafından uygun görülmüştür. 1974'te KİA'nın mali desteği ile hazırlık araştırması yaptırılmış ve alanın tarihi nitelikleri açısından korunmaya değer olduğu belgelenmiştir. Ancak şehirdeki ticari hayatın halen aktif oluşu ve mülk sahiplerinin koruma kararı ile mülkiyet haklarının kısıtlanmasını istememeleri nedeniyle alan Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı olarak ilan edilememiştir.

1983'te *Turizm Kaynaklarını Koruma Vakfı*'nın mali desteğiyle yapılan araştırma *Sawara'nın Kentsel Peyzajı / Ticaret Kasabasının Liman Bölgesinin Yeniden Canlandırılması* adıyla kitap olarak yayınlanmış ve Sawara'nın kültür varlığı olarak değerinin halk tarafından da takdir edilmeye başlanmasına neden olmuştur.

1988'de *Köy Canlandırma Vakfı*'ndan sağlanan fonun kullanımı için Belediye tarafından yaptırılan anket, halkın fonun Mitsubishi-Kan binasının onarımında, Ino Tadaka'nın evinin restore edilerek müzeye çevrilmesinde ve geleneksel binaların restorasyonunda kullanılmasını tercih ettiğini göstermiştir.

1989'da Sawara Belediyesi'nce tarihi çevre koruma çalışmalarına başlanmış, tescilli koruma alanlarına sahip belediyelerle ortak toplantılar düzenlenmiştir. Ayrıca KİA'ca Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı sistemi ve alınabilecek hibeler hakkında halk bilgilendirilmiştir.

1990'da Sawara Belediyesi çalışanları ve *Sanayi ve Ticaret Odası Gençlik Kolu, Genç Çiftçiler Derneği* gibi farklı iş kollarında çalışan örgüt temsilcilerince *Yerleşme / Toplum Yaratma Hakkında Konuşma Platformu - Machizukuri o Katari Au Ba* adlı dernek kurulmuştur. Bu dernek sayesinde geleneksel kentsel peyzaj vurgulanarak şehrin canlandırılması üzerine bir yıl boyunca tartışmalar yapılmış; toplantılara diğer kentlerden tarihi çevre koruma konusunda deneyimli kişiler de davet edilmiştir.

Bu süreçte *Ulusal Arazi Ajansı*'nın *Yereli Destekleme Danışmanlık Programı* kapsamında Sawara'ya gelen üç kişilik ekip, tarihi peyzajın korunmasına odaklanarak çalışmalar gerçekleştirecek

Japonya’da Kentsel Koruma ve Yerel Toplumun Gelişimindeki Rolü

bir dernek kurulması fikrini ortaya atar. Bunun üzerine *Sawara’nın Kentsel Peyzajı Üzerine Düşünme Derneği / Sawara no Machinami o Kangaeru Kai* kurulur.

1991’de kurulan Derneğin ismi özellikle kentsel peyzaj üzerine koruma değil düşünme derneği olarak belirlenir. Çünkü o tarihlerde alandaki mülk sahiplerinin korumaya yaklaşımları henüz bilinmediği gibi derneğin tarihi çevre koruma konusunda kendine güveni de oluşmamıştır. Ono Nehri’nin kentin tarihi ve peyzajındaki önemini vurgulamak amacı ile derneğin adı *Ono Nehri ve Sawara’nın Kentsel Peyzajı Üzerine Düşünme Derneği / Onogawa to Sawara no Machinami o Kangaeru Kai* olarak değiştirilir.

Adından da anlaşılacağı üzere derneğin amacı doğrudan koruma yapmak değil, bilgilendirici toplantılar ve tarihi çevre koruma konusunda deneyimli kentlere geziler düzenleyerek geleneksel çevreyi korumanın faydaları hakkında halkı aydınlatmaktır. Alandaki maliklerce *Sawara’nın Kentsel Peyzajını Koruma Derneği*’nin kurulmasını sağlamak ve koruma planının yapılmasına yönelik hazırlık çalışmalarına katkı koymak da amaçlar arasındadır.

1991’de Mitsubishi Bankası’nca Mitsubishi-kan binasının Sawarahlılar’a bağışlanması şehrin koruma tarihinde önemli bir dönüm noktası olur. Binaya *Ono Nehri ve Sawara’nın Kentsel Peyzajı Üzerine Düşünme Derneği*’nce *Kentsel Peyzaj Danışma Ofisi* işlevi verilir. Bina halen turizm danışma ofisi olarak kullanılmaktadır.

1992’de Sawara Belediyesindeki uzmanların rehberliğinde koruma planının hazırlanması amacıyla deneysel bir çalışma gerçekleştirilir. Geleneksel yapı tipleri, sınıflandırma ölçütleri vb. konularda düzenlenen bilgilendirme toplantılarının ardından, *Ono Nehri ve Sawara’nın Kentsel Peyzajı Üzerine Düşünme Derneği* üyelerince önceden hazırlanmış anketler kullanılarak alandaki geleneksel yapıların tarz ve sayılarının tespitiyle, tarihi peyzaja katkılarına göre gruplanması işi yapılır. Koruma çalışmalarını desteklemeyen mülk sahipleri belediye çalışanlarının evlerine girmesine izin vermeyince, dernek üyeleri arkadaşlarının evlerine girerek anketleri uyguladılar. Çalışma sonunda, harita üzerinde geleneksel ve yeni yapılar işaretlendiğinde, alanda çok sayıda geleneksel yapı olduğu görülür. Böylece mülk sahipleri dahi, yerel koruma yasasının çıkması gerektiğine kanaat getirirler. Koruma planının hazırlanması planlama konusunda uzman olmayan yerli halk için oldukça zor bir deneyimdir. Her ne kadar gerçek plan daha sonra uzmanlarca hazırlanacaksa da, halkın planlama sürecine katılımıyla koruma çalışmalarını desteklemeyen mülk sahiplerinin bir bölümü ikna edilebilmiştir.

Belediyece koruma alan sınırlarının tespiti ve koruma sisteminin kurulmasını destekleyenlerin sayısının artırılması için 2 yıl boyunca devam eden araştırmalar sonunda 1994’te yerel koruma yasası yürürlüğe konur. KİA’nın standart formatında olan yasa, peyzaj koruma alanına ilişkin kuralları da içermektedir. Yasaya göre 4’ü üniversite öğretim üyelerinden, diğerleri mahalle konseyi temsilcileri ve yerli halk arasından seçilen kişilerden oluşan 14 kişilik Danışma Kurulu oluşturulur. 1994’te alan Belediye tarafından *Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı* ilan edilir.

1995’te alanı oluşturan 13 mahalle konseyince *Sawara’nın Kentsel Peyzajını Koruma Derneği / Sawara Machinami Hozon Kai* kurulur. 1996’da ise koruma planı tamamlanarak alan Belediyenin başvurusuyla *Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı* ilan edilir.

Bölgenin yeniden canlandırılmasına yönelik bazı stratejik eylemler Belediye ve *Ono Nehri ve Sawara’nın Kentsel Peyzajı Üzerine Düşünme Derneği*’nin işbirliği ile gerçekleştirilir. İlk ve en önemli eylem Ono Nehri’nin temizlenmesidir. Bu eylemin arkasında oldukça basit ancak önemli bir düşünce vardır: Sawara’nın zengin, eski güzel günlerinin sembolü olan Ono Nehri temizlenebilirse kentin tekrar eski bolluk günlerine dönebileceği umudu. Nehrin temizlenmesi çabalarının

nedenlerinden biri çevreyi iyileştirmek ve güzelleştirmek olmakla birlikte asıl amaç yerli halk arasında dayanışmayı güçlendirerek koruma ve toplum yaratma etkinliklerine katılımı artırmaktır. *Ono Nehri ve Sawara'nın Kentsel Peyzajı Üzerine Düşünme Derneği'nin Hadi Hep Beraber Temizleyelim / Isshoni yarou!* sloganı ile başlattığı Ono Nehri'nin temizliği, 2000 yılından bu yana her yıl *yerleşme / toplum yaratma etkinliklerinin* ve halk katılımının sembolü olarak tekrarlanmaktadır. Alanı ve kasabayı yeniden canlandırmak için Belediye ve halkın işbirliği ile her yıl bazı aktiviteler düzenlenmektedir. Bunlar;

- Temmuz ve Ekim'de *Sawara Festivali'nin* ve 9 Haziran'da *Süsen Günü'nün* düzenlenmesi,
- 14-16 Ağustos tarihlerinde *Mağaza Sahibi İşkadınları Derneği* tarafından mumlarla gece aydınlatması yapılması,
- Yılda bir gün tarihi evlerin ziyaretçilere açılması,
- Her ay koruma alanının dışındaki Yasaka Shinto Tapınağı'nda antika pazarı düzenleyerek turistlerin kasabanın koruma alanı dışındaki bölümlerini de ziyaret etmesinin sağlanması.

Sawara'nın ekonomik gelişimi için 2001'de hazırlanan stratejik plana göre üç projenin gerçekleştirilmesi planlanmıştır:

- *Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı ve Peyzaj Düzenleme Alanı'nın* geliştirilmesi; örneğin, elektrik kablolarının toprak altına gömülmesi,
- Mevcut tren istasyonunun iyileştirilmesi, koruma alanında trafiği önlemek için çevre yolu inşaatının tamamlanması,
- Kasaba dışında nehir kıyısında bir otopark alanı düzenleyerek, ziyaretçilerin kayıklarla nehir yolundan Sawara'ya getirilmesi ve rihtıma işlerlik kazandırılması.

3.3. Alanın Günümüzdeki Durumu

Alandaki ailelerin çoğunluğu oldukça uzun süredir, bazıları ise birkaç kuşaktır alanda yaşamaktadır. Sawara Belediyesi tarafından 2008'de yapılan araştırma sonuçlarına göre alanda yaşayanların % 36'sı yaşlı insanlardır. Genç çiftlerin yaklaşık % 30'u yaşlı ebeveynlerine bakmak üzere geri dönmektedir. Alanda nüfus bir miktar azalsa da, genel olarak büyük bir değişimden söz edilemez. Alan genelinde ev sahipliliği oranı hemen hemen % 100'dür.

Ailelerin çoğunluğu Sawara dışında, örneğin Narita Havaalanı'nda ikinci bir işe sahiptir. Bazı ailelerde evin erkeği dışarıda çalışırken evin hanımı, bazı ailelerde ise anne ve baba dışarıda çalışırken büyük anne ve büyük baba mağazayı işletmektedir. Mağazalarını işletmeyen aileler de bulunmaktadır. Alana ticaret yapmak üzere şehir dışından gelenler olmasına rağmen, halen tüm binaların % 7'si boştur. Mağaza işletmek üzere şehir dışından yabancıların gelmesi yerel kültürü korumak amacıyla aktif olarak desteklenmese de, bir zamanlar canlı bir ticari hayatı olan kentin yeniden canlandırılması için kabul edilmektedir. Ancak yeni gelenlerin yerel kültüre uyum sağlayarak festivallere katılması ve alanda sürekli yaşaması beklenmektedir.

Alanın koruma bölgesi olarak tescillenmesini destekleyenlerin sayısını tespit için yapılan 1992'deki ilk ankette oran % 67 iken, *Ono Nehri ve Sawara'nın Kentsel Peyzajı Üzerine Düşünme Derneği'nin* çalışmaları sonucunda 1996'da % 92'ye yükselmiştir. Günümüzde koruma sistemine halkın katılımı % 92'de sabitlenmiş olmasına rağmen *Ono Nehri ve Sawara'nın Kentsel Peyzajı Üzerine Düşünme Derneği'nin* etkinliklerini destekleyenlerin sayısı artmaktadır. Alanda onarılmış yapıları gördükçe evlerini restore ettiren ev sahiplerinin sayısı artmakla birlikte, çocukları Sawara dışında yaşayan yaşlı çiftler, çocuklarının maddi desteğini almadıkça bu konuda çekimser kalmaktadırlar. Koruma konusundaki bir diğer sorun ise *Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı'nın* dışında kalan üç mahalle halkının belediye kaynaklarının alandaki restorasyon ve çevre düzenleme işlerine harcanmasını ve koruma etkinliklerini desteklememesidir.

Japonya'da Kentsel Koruma ve Yerel Toplumun Gelişimindeki Rolü

Ono Nehri ve Sawara'nın Kentsel Peyzajı Üzerine Düşünme Derneği, bireysel mağaza sahipleri, alışveriş bölgesi ticari işbirliği örgütleri, Sawara Belediyesi, Mağaza Sahibi Kadınlar Derneği, Sanayi ve Ticaret Odası ve Sawara Kentsel Peyzajı Koruma Derneği'nin 2003'te Sanayi ve Ticaret Odası'nın yönetiminde birleşmesiyle *Yerleşme / Toplum Yaratma Şirketi - Machizukuri Kaisha* kurulmuştur. Örgüt kasaba ve koruma bölgesinin tanıtımı ve halkla ilişkiler faaliyetlerini de yürütmektedir.

Restorasyon ve çevre iyileştirme çalışmalarının sonucunda alanı ziyaret eden turist sayısı 1994'te 60.000'den 2007'de 400.000'e yükselmiştir.

4. Sonuçlar

Sawara'daki uygulamalardan yola çıkılarak Japonya'daki kentsel koruma pratiğinin başlıca dört aşamasından söz edilebilir.

1. Aşama: Kentsel Korumanın Yerleşme / Toplum Yaratma İçin Araç Olarak Kullanılması

1970'lerin ilk yarısında KİA'nın maddi desteği ile yapılan ön araştırmada tarihi değeri tespit edilmesine rağmen alan Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı olarak tescillenememiştir. Koruma çalışmaları 1980'lerin ikinci yarısında yerleşme / toplum yaratma etkinliklerinin sonucunda gündeme gelmiştir. Bu etkinliklerin amacı halkın göç etmesini önleyerek yerel toplulukların yaşatılmasını ve yerel kültürün sürdürülmesini sağlamaktır. Bu nedenle halkın yaşadığı yere olan sevgisini artırmak ve orada yaşamaktan onur duymasını sağlamak amacıyla *yerel gurur* geliştirilmeye çalışılır. Halkı harekete geçirmek için *benim kasabam güzel bir kasaba, bu kasaba benim için önemli, bu kasabayı çok seviyorum, hep bu kasabada yaşamak istiyorum, çocuklarda bu kasabayı seviyor* gibi sloganlar üretilmiştir. Yerel gururun geliştirilmesi aşaması *insan yapmak – yaratmak / hito zukuri* olarak adlandırılır ve bir bilgisayarın yazılımına benzetilir (Hohn, 1997).

Sawara'da nüfusun azalmasını önlemek amacıyla turizmi geliştirerek ekonomik hayatın canlandırılması hedeflenmiştir. Kasabanın tarihi yapı ve doku potansiyeli yerleşme / toplum yaratma etkinliklerinde tarihi kentsel peyzajın vurgulanmasına neden olmuştur. Yani geleneksel kentsel peyzajın korunması amaç değil, yerel gururu geliştirmek ve yaşadıkları yeri seven insan sayısını artırmak için bir araçtır. Geleneksel peyzajın korunması ile alanın kendine özgü özellikleri ve *ruhumun (chihou no seishin / spirit of place)* ortaya çıkarılarak korunacağı, diğer taraftan daha iyi bir yaşam çevresi oluşturulacağı ve bütün bunların yerleşme / toplum yaratma etkinliklerini destekleyeceği düşünülmektedir.

Mülk sahipleri yaşadıkları çevrenin Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı olarak tescillenmesi durumunda belediye ve merkezi hükümetten bina restorasyonları ve çevre güzelleştirme çalışmaları için finansal destek alınabileceği; böylece yaşam çevrelerinin fiziksel olarak canlanacağı vurgulanarak sisteme katılmaya ikna edilmeye çalışılmaktadır. Alanların fiziksel canlandırılmasının getirileri ise şunlardır;

- Binaların onarılarak konforlu yaşam alanlarına dönüşmesi,
 - Felaketlere, özellikle yangına karşı önlemler alınarak bina ve alanların güvenli hale gelmesi,
 - Doğal çevrenin korunması,
 - Turizmin gelişmesiyle ekonomik kalkınmanın sağlanması.
- Turizm gelişirse;
- Yerel halkın gelirinin artacağı,
 - Ulaşım olanaklarının çeşitlenip artması ile alanda yaşamın daha konforlu hale geleceği,
 - Kullanılmayan, boş yapı kalmayacağı vurgulanmaktadır.

Turizmin gelişiminden sağlanan ekonomik faydaların yerel halkın koruma aktivitelerine katılımını ve sisteme desteğini artıracığına ve sonuçta alanların sosyal açıdan da canlanacağına inanılır. Özetle, *bir bilgisayarın donanımına benzetilen* (Hohn, 1997) bina restorasyonları ve çevrenin

sağlıklaştırılması ile gerçekleştirilen fiziksel canlandırma çalışmalarının amacı, halkın yaşamak isteyeceği daha iyi ve konforlu bir yaşam alanı yaratmak, diğer taraftan turizmi geliştirerek ekonomik ve dolayısı ile sosyal canlanmayı sağlamaktır.

Japonya’da sadece yapı korumasının yetersizliğine, her yöredeki farklı geleneksel yaşam tarzlarının da korunarak gelecek nesillere aktarılması gerektiğine ve bunun sadece yerel kültürü yaratan insanların aynı yerde yaşamaya devam etmesi ile sağlanabileceğine inanılır. Bu nedenle yerli halk aynı yerde yaşamaya devam etmek üzere cesaretlendirilirken, yeni gelenler yerli kültüre uyumları ve yerli gibi davranmaları, örneğin festivallere katılmaları halinde yerel toplumca kabul edilir. Asıl amaç toplumun sürekliliğinin sağlanması olduğundan özellikle geleneksel festivaller yaşayanlar arasında dayanışmayı artırmak açısından çok önemlidir.

Japonya’daki bu yaklaşım yerel toplulukların önceliklerine ve kaygılarına önem vermeyi gerektirir ki, bu da halkın karar verme süreçlerine katılımını artırmaktadır. Alanda yirmi yıldan fazla süren uzlaşma sağlama süreci sonunda, sistemi destekleyen mülk sahiplerinin sayısı ciddi oranda artmıştır. Alanın uzun yıllar tescillenememesi, korunamadığı anlamında değerlendirilmemelidir. Çünkü uzlaşma sürecinde oluşan manevi baskı, çevre ve binalara olumsuz fiziki müdahaleleri önlemektedir. Ayrıca uzun vadede alanın bakımı ve sürdürülebilir yönetimi için, yerli halkın koruma aktivitelerine katılımı gerekli olup, uzun süren uzlaşma sağlama süreci sonunda bu katılım sağlanmıştır.

Uzlaşma sağlama sürecindeki görünmez yerleşme / toplum yaratma aktiviteleri koruma alanını çevreleyen *Peyzaj Düzenleme Alanı / Toshi keikan keisei chiku* oluşturma sürecinde de devam etmektedir. Koruma alanları ile yeni gelişim alanları arasında tampon görevi görmekle birlikte, çok sayıda geleneksel yapının da bulunduğu bu alanlarda, belediyelerce verilen finansal desteklerle yeni yapıların yükseklikleri ve cephe düzenlemelerine ilişkin bazı kısıtlamalar getirilebilmektedir. Sawara’daki Peyzaj Düzenleme Alanı’nın, taşıdığı tarihi ve geleneksel nitelikleri nedeniyle uzlaşma süreci sonunda koruma bölgesine eklenmesi mümkündür. Başlangıçta koruma bölgesi olarak tescilli alanları sınırlamanın gerisindeki bir diğer strateji de yerel ve merkezi hükümetçe sağlanan hibelerin sınırlı bir alanda kullanılarak, yasal koruma altında ve belediyenin kontrolünde halkı sisteme katılmaya ikna edici güzel örnekler yaratmaktır.

KİA’nın katkılarıyla yaklaşık 190 alanda ön araştırma yapılmış olmasına rağmen ulusal ölçekte tescilli 83 alanın olması diğer alanlarda uzlaşma sürecinin henüz tamamlanamadığını göstermektedir.

Koruma planlarındaki *Değer Artırma* tarzı müdahalelerin varlığı, Japon tarihi çevre koruma anlayışının sosyal amaçları açısından açıklanabilir. Bu tür müdahalelerle asıl amaçlanan yerel yapım geleneğinin, dolayısıyla yerel kültür ve ruhun fiziksel çevre formunda korunmasıdır. Bu alanda yaşayanlar arasında dayanışmanın sağlanmasına da yardım eder. Çünkü halk, eşit hissetmek için benzer evlerde yaşamak istemektedir.

Değer Artırma tarzı müdahaleleri haklı kılan diğer bir olgu da, koruma alanlarındaki geleneksel yapıların azlığıdır. Sawara’da geleneksel yapıların tüm yapılara oranı % 50’nin altındadır. Bu nedenle yerleşme / toplum yaratma etkinliklerini desteklemek amacıyla devlet otoriteleri tarafından *Değer Artırma* tarzı müdahalelere olumlu yaklaşmakta; bu yolla homojen bir yaşam çevresi yaratılarak halkın benzer evlerde yaşama isteği karşılanmaktadır. Dolayısıyla devlet, *Değer Artırma*’ya dayalı müdahalelere maddi destek sağlamaktadır. Akademisyen ve uzmanlarsa geleneksel tarzda geleneksel yapım tekniği ve malzeme ile yeni bina yapımını desteklemekle birlikte, cephe iyileştirmelerini yanlış imaj ve sahte tarihi yapılar yaratıldığı gerekçesi ile eleştirmektedir. *Değer Artırma* tarzı müdahalelerden beklenen sosyal bir fayda olmakla birlikte, koruma alanlarında 21. yüzyılın teknolojisini yansıtan mimari açıdan nitelikli yeni yapıların yapımını, dolayısı ile çeşitliliği engellediği yönünde, az da olsa eleştiriler mevcuttur. Profesyoneller arasında *Değer Artırma* tarzı müdahaleler

Japonya’da Kentsel Koruma ve Yerel Toplumun Gelişimindeki Rolü

hakkında tartışmalar sürerken, KİA’ca 2007’de düzenlenen bir toplantıda bu tür müdahalelere devam edilmesi yönünde karar verilmiştir.

Ancak geleneksel tarzda geleneksel teknik ve malzeme ile yeni binaların yapımı konusunda bilimsel açıdan bazı problemler bulunmaktadır. Boş bir arsaya veya orijinaline ilişkin yeterli bilgi ve belgenin bulunmadığı yıkık yapı parsellerine bina yapılırken, yan parsellerde bulunan yapıların tarzında binalar inşa edilmektedir. Örneğin, Sawara’da eğer bina Ono nehri kıyısında yapılacaksa Ono nehri kıyısındaki diğer yapılar gibi kırma çatılı ve kısa cephesinden girişi olacak şekilde tasarlanmaktadır. Bu durum alanda hiçbir zaman var olmayan bir görüntünün oluşmasına neden olmakta ve Batı’nın tanımladığı koruma prensipleri ile çelişki yaratmaktadır. Söz konusu yapıların *Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu* uyarınca elli yıl sonra tescillenip tescillenemeyeceği ise halen tartışma konusudur. Ayrıca geleneksel yapım tekniklerini ve malzemeyi kullanmayı bilen inşaat ustalarının ve zanaatkarların giderek azalması, tamamen geleneksel tarzda bina yapımını da güçleştirmektedir. Diğer taraftan bu tip müdahaleler nedeniyle kentsel koruma bölgelerinin Dünya Miras Listesinde yer almasının zor olacağı da düşünülmektedir.

2. Aşama: Fikir Birliği (Konsensus) Sağlama Sürecine Farklı Çıkar Gruplarının Katılımı

Sawara’da tarihi kentsel peyzajın korunmasını vurgulayarak toplum yaratma etkinlikleri gerçekleştirme kararı, akademisyen ve uzmanlardan oluşan *Yereli Destekleme Danışmanlığı* tarafından ortaya atılmıştır.

Uzlaşma sağlama sürecinde, üyeleri genelde koruma alanı dışından, kentin farklı hatta yeni yapılaşan bölgelerinden veya Japonya’nın farklı kentlerinden korumaya ilgi duyan yurttaşlardan oluşan *Ono Nehri ve Sawara’nın Kentsel Peyzajı Üzerine Düşünme Derneği* Belediye’yle işbirliği içinde, alandaki mülk sahiplerinin ikna edilmesinde önemli rol oynamıştır. Sawara’da mülk sahiplerinin yurttaş gruplarında görev alan arkadaşları tarafından ikna edilmelerinin Belediye çalışanları veya kent dışından gönüllülerce ikna edilmelerinden daha kolay olduğu gözlenmiştir.

Uzlaşma sağlama sürecinin son aşaması yurttaş gruplarının ve Belediye’nin uzun süren çabalarının sonucunda alanda yaşayanlarca *Sawara’nın Kentsel Peyzajını Koruma Derneği*’nin kurulmasıdır. Bu derneğin kurulması, alanın tescillenebilmesi için gerekli olan mülk sahiplerinin desteğinin sağlandığını göstermektedir. Aynı zamanda alanın korunması için gerekli faaliyetlerin, örneğin, halk oylaması yapılması, koruma planının tartışılması gibi çalışmaların düzenlenmesinde kolaylık sağlamaktadır.

Alanda yaşayanların örgütlenmesinde “*Batı’daki apartman bloğu tarzındaki düzenlemeye benzer şekilde, bir sokağın her iki tarafındaki yaklaşık 20-30 adet hanenin oluşturduğu geleneksel fiziki ve sosyal Japon mahalle birimleri*”nin (Wendelken-Mortensen, 1994) varlığının olumlu bir katkı olduğu düşünülse de; incelenen koruma sürecinde görüldüğü üzere alanda yaşayanlar, sisteme katılma konusunda gönülsüzdür. İkna edilmeleri belediye ve gönüllü gruplarının uzun vadeli çabalarını gerektirmektedir. Bunun nedenleri mülk sahiplerinin özel mülklerinin kültür varlığı olarak tescillenmesi durumunda, bazı kısıtlamalara uymak zorunda kalmalarının yanı sıra, Japonya’da yüzyıllardır süregelen geleneksel mahalle birimlerinin yapılanmasındaki tutuculuktur. Örneğin; mahalle birim başkanları oldukça geleneksel yollardan, genellikle birimdeki en yaşlı veya zengin erkekler arasından seçilmektedir. Yeniliklere kapalı bu insanlar ise koruma etkinliklerine genellikle pek de ilgi göstermemektedirler (Koizumi, Miyamoto ve Sorensen, 2008).

Uzlaşma süreci boyunca belediye KİA uzmanlarından teknik destek alır ve mülk sahiplerini ikna etmek için gönüllü gruplarla işbirliği yapar. Yerel koruma kanunu ve koruma planının hazırlanması, alanın *Tarihi veya Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı* olarak tescili için KİA’ya başvuruda bulunulması gibi idari işlemler, belediyelerce gerçekleştirilir.

3. Aşama: Koruma Alanının Tescilinden Sonra Belediyelerce Yönetilmesi ve Halkın Katılımına Dayalı Yönetişim Modellerinin Gelişimi

Tescilli alanlarda çevre ve bina ölçeğinde her türlü müdahale, örneğin, basit onarım, restorasyon, değer artırma ve yeni bina yapımına ilişkin müdahale talepleri belediyelerce incelenir ve karara bağlanır. Sistem her ne kadar yetki ve sorumluluğu yerel yönetimlere, yani belediyelere aktarmış olsa da pek çok koruma alanında olduğu gibi Sawara'da da yerel koruma yasası ve koruma planı KİA'nın belirlediği formatta ve nerdeyse aynı içerikte hazırlanmıştır. Uygulamadaki bu merkezleşme eğilimi kentsel peyzaj korumasının farklı yörelerdeki geleneksel yaşam biçiminin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması olarak belirlenen amacıyla çelişmektedir. Aslında bu amaç, yerel koruma yasalarının ve fiziki müdahale biçimlerinin, her yörenin eşsizliğini vurgulayacak şekilde çeşitlenmesini gerektirmektedir.

Merkezleşme eğiliminin ardında iki neden olabileceği düşünülmektedir; belediyelerin koruma aktivitelerine katılım konusundaki gönülsüzlüğü ve merkezi hükümet temsilcisi KİA'nın sistemin sosyal amaçlarına uygun olarak fiziksel açıdan daha bütünleşik ve homojen bir çevre yaratma kaygısı. Ayrıca KİA'nın uluslar-arası arenada örnek teşkil edebilecek bütünleşik dokulara sahip olma isteği de bir diğer neden olabilir.

Japonya'nın diğer koruma alanlarından farklı olarak Kawagoe'de karar verme sürecine halkın katılımı konusunda farklı bir örgütlenme modeli mevcuttur. Yerel bir danışma mekanizması olan *Kentsel Peyzaj Komitesi*, Ichibangai Alışveriş Bölgesinde gerçekleştirilecek her projeyi *Tasarım Rehber Kitabı* çerçevesinde değerlendirir ve görüşünü ifade eder. Bu istişareden sonra Belediye, genellikle halkın görüşüne saygılı davranarak komitenin aldığı kararlar doğrultusunda müdahale izinlerini verir. Bu yetkilendirme modeli yerel halkın kapasitesinin ve kendine güveninin artırılması konusunda etkili olup, Kawagoe'deki müdahale çeşitlerinin de kaynağıdır.

4. Aşama: Kentlerin Yeniden Canlandırılması İçin Tüm Paydaş Çabalarının Birleştirilmesi

Kentsel Merkezlerin Yeniden Canlandırılması Yasası'nın 1998'de yürürlüğe konmasıyla belediye, sanayi ve ticaret odası, alışveriş caddeleri yönetim örgütleri, bireysel iş sahipleri gibi farklı çıkar gruplarının çabalarını bir şemsiye altında toplamak üzere *Yerleşme / Toplum Yaratma Şirketi - Machizukuri Kaisha*, *Yerleşme Yönetim Örgütü (TMO)* veya *Küçük ve Orta Ölçekli Kentleri Yeniden Canlandırma Konseyi* adı verilen örgütler kurulmuştur. Bu örgütlerin faaliyetleri özellikle koruma alanlarına odaklanmış olmasa da, kentlerin yeniden canlandırılmasında geleneksel ticaret merkezleri önemli bir potansiyel olarak değerlendirilmektedir.

Sawara'da yapılan görüşmelerde koruma alanlarının yeniden canlandırılmasında adı geçen örgütlerin çok etkili olmadığı ifade edilmişse de Amerika, İngiltere ve bazı diğer Avrupa ülkelerinde 1980'lerden bu yana tarihi merkezlerin yeniden canlandırılmasında başarılı benzer örgütler bulunmaktadır (Anonymous, 2008).

Son olarak, koruma bölgelerinin küçük alanları içermesi, alanlardaki yapı ve insan sayısının azlığı, halkın bu alanlarda uzun zamandır yaşıyor olması, alanlardaki mülk sahipliliği oranının yüksekliği yukarıda aşamaları tanımlanan Japon kentsel koruma pratiğinin uygulanabilirliğini sağlayan önemli etkenler olarak sayılabilir. Ayrıca giriş kısmında çok kısa bir özet verilen Japon toplumunun kendine has nitelikleri ile doğal ve yapısal çevre korumanın Japonya'daki gelişim süreci bahse konu tarihi çevre koruma pratiğinin üretilmesini sağlamıştır. Yine de Japon deneyiminin 1980 sonrası ekonomik ve toplumsal anlamda yaşanan köklü değişikliklerin, tarihi çevre koruma alanına gerek mevzuat gerekse konuya toplumun yaklaşımındaki değişikliklerle yansıdığı Türkiye'de, daha katılımcı ve demokratik yöntemlerin oluşturulması için fikir vereceği düşünülmektedir.

Japonya’da Kentsel Koruma ve Yerel Toplumun Gelişimindeki Rolü

Kaynaklar

- Anonim 2001. *Machizukuri 10 Nen no Ayumi – Rekishi no Machi Hozon to Saisei*. Ono Nehri ve Sawara’nın Kentsel Peyzajı Üzerine Düşünme Derneği Yayını, Sawara.
- Anonymous 2008. Business Improvement District (BID).http://en.wikipedia.org/wiki/Business_improvement_district
- Anonim 2007. *Sawara no Machinami*. Katori Şehri Eğitim Kurulu Yayını, Sawara.
- Hohn, U. 1997. Townscape Preservation in Japanese Urban Planning. *Town Planning Review*, 68 (2) : 213-255
- Hohn, U. 1998. Important Preservation Districts for Groups of Historic Buildings. p: 150-155. Editors: S. RCT Enders and G. Nitschke. *Hozon – Architectural and Urban Conservation in Japan*. Axel Menges, Stuttgart / London.
- Kariya, Y. 2007. Joint Research on Enhancement of Landscape Control Policies for the Preservation of Historic Urban Areas, *1st Japan-Italy Working Level Meeting on Cooperation for the Protection of Cultural Properties*.
- Koizumi, H., Miyamoto, A. and Sorensen, A. 2008. Machizukuri, Civil Society and Community Space in Japan. p: 33-50. Editor: A. Daniere and M. Douglass. *Community and the City in Asia*. Routledge, London.
- Shimotsuma, K. 2003. System of Preservation Districts for Groups of Traditional Buildings and Community Development in Japan. *The Asian Academy’s 1st Field School*. Institute for Tourism Studies in Macao (IFT), Macao SAR, 2003, China.
- Siegenthaler, P. D. 2004. *Looking to the Past, Looking to the Future: The Localization of Japanese Historic Preservation, 1950-1975*. Unpublished Ph.D. Thesis, University of Texas at Austin.
- Sorensen, A. 2002. *The Making of Urban Japan*. Routledge, London.
- Sorensen, A. 2008. *Lecture Notes on Japanese Urbanization and Planning*. University of Tokyo.
- Wendelken-Mortensen, C. 1994. *Living with the Past: Preservation and Development in Japanese Architecture and Town Planning*. Unpublished Ph.D. Thesis, Massachusetts Institute of Technology.
- Yamashita, M. 2004. Decline and Approaches to Revitalization in Small Cities: The Case of Saga, Japan. *Dela 21*, p.461-473.

